

Կրանդ-Օդէլ (Grand Hôtel), ինչպէս նաև Բարիզին կէսը՝ ընդարձակ հիւանդանոց մը դարձեր է։

Զարմանալի է քաղքէն դուրս աշխարհիս վրայ պատահած դիպաց և ՚ի մասնաւորի Բրուսիացւոց վիճակին վրայ Բարիզացւոց ունեցած տգիտութիւնը։

Զինադադարման բանադնացութեան երկրորդ օրը՝ Բարիզ ապահով էր որ զինքը պաշարող բանակը երեք օրուէն ՚ի վեր բան կերած չունէր, որով կը կարծէր թէ ինքն է որ զինադադարումն կը շնորհէր և ոչ թէ կը խնդրէր։

Շարունակ կը հարցընէին թէ Բրուսիացւոց բանակին կէսը քաղքէն չը մեռաւ, Բարիզը պաշարող բանակը չորս հարիւր հազար չէ, Բրուսիացիք չեն վախեր ազատ հրացանաւորաց (գղ. francs-tireurs) անունէն, բանակին կէսը ձմեռուան ցրտէն չըջարդուեցաւ, թագաւորը դեռ ևս վէրսայլ է, և ուրիշ ասոնց նման հարցմունքներ։

Ուտելեաց սակաւութիւնը յետին աստիճանի զգալի է՝ մինչ բանադնացութիւնը կ'ըլլան պաշար հասցընելու։

Մէկն որ անձամբ ծախս ըրեր էր պաշարման ժամանակ, յետագայ գներն է տուեր. պղտի կաղամբ մը՝ երկու ֆրանգ, պուս մը՝ մէկ ֆրանգ, թուշուն մը՝ քառասուն և հինգ ֆրանգ, ճագար մը՝ քառասուն և հինգ ֆրանգ, աղաւնի մը՝ քսան և հինգ ֆրանգ, լիպոէ մը՝ գետնախնձոր՝ երկու ֆրանգ, լիպոէ մը՝ կարագ՝ քառասուն ֆրանգ, լիպոէ մը՝ պանիր՝ քսան և հինգ ֆրանգ։

Իսկ ձիոյ մսէն զատ ուրիշ միս չէր դտնուեր։

Հացը գէշ չէր, բայց դժուարութիւնը գտնելն էր։

Այս պաշարման մեծ և գեղեցիկ եղբերդութեւն արդիւնքն եղաւ եղեռնագործութեանց բարձումը. ոչ աւազակութիւն մը և ոչ գողութիւն մը պատահեցաւ, և ընդհակառակն այնպիսի համակամական առաքելութիւն մը փայլեցաւ՝ որ սիրտ կը շարժէ։ »

1870-71 ԱՄԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Ընթացող տարւոյս յունուարի 28ին կնքուած զինադադարումն ընդ մէջ Պիս մարը կոմսին և Ժիւլ Ֆալրի՝ նախընթաց վերջ մը կու տայ պատերազմական ահաւոր և անլուր թուականի մը, որ դրեթէ եօթն ամիս տևեց, և կը հրաւիրէ ակնարկ մը տալու գերմանական բանակին ամբողջ պատերազմին ընթացիցը մէջ ունեցած մեծամեծ յաջողութեանցը։

Այս պատերազմին եօթնամեայ չորս շանը կրնայ երեք ժամանակ բաժնուիլ. առջինը կը սկսի յուլիսի տասնևվեցէն մինչև օգոստոսի երկու, և կը բովանդակէ պատերազմի հանդերձանքն ու պատրաստութիւնները. երկրորդը կը սկսի օգոստոսի երկուքէն և կ'երթայ ինչուան սեպտեմբերի երկու, և կը բովանդակէ կայսերական Գաղղիոյ հետ եղած կռիւնները՝ մինչև Սէտանի անձնատրութիւնը. իսկ երրորդը կը բովանդակէ Ազգային պաշտպանութիւնը սուած կառավարութեան հաստատուելէն ետքը, գերմանական բանակաց հասարակապետական Գաղղիոյ բանակաց դէմ տուած պատերազմները։

Պատերազմի պատրաստութիւնն և յիշուած յուլիսի տասնևվեցին սկսան, այսինքն այն օրը հրաման եղաւ Բրուսիոյ թագաւոր ծայրագոյն սպարապետէն՝ որ հիւսիսային Գերմանիոյ պատերազմական բանակը պատրաստուի։ Այս երեք շաբթուան արագ գործունէութեամբը կատարուեցան զօրաց և արևմտեան բերդերուն զինուիլը, երկաթուղեաբ պէտք եղած տեղափոխութիւնները, գնդից և բանակաց կենդրոնացումը, ծովեզերեայ պաշտպանութեան համար պէտք եղած նախահոգ զգուշութիւնները, ինչպէս նաև ծովային կամաւոր զօրաց կազմութիւնը և հինգ ընդհանուր կառավարութեանց հաստատութիւնը. նոյնպէս պատերազմի թղթատար սուրհանդակաց և երկաթուղեաց հաստատածից կարգի դրուիլը,

և վիրաւորելոյց կամ հիւանդաց համար պէտք եղած մեծամեծ պատրաստութիւնները: Դարձեալ այս ժամանակիս կը վերաբերին յառաջագահ զօրաց նախկին կռիւները, և երկու կողմանց յառաջախաղաց գնդից կռիւները, ինչպէս նաև օգոստոսի երկուքին Գաղղիացոց Սաարպըիւքի դէմ ըրած յարձակումը:

Պատերազմին երկրորդ ժամանակը կը բովանդակէ կայսերական Գաղղիոյ հետ տեղի ունեցած կռիւները մինչև Սէտաւի անձնատրուքիւնը. և այս ժամանակս կրնայ նշանաւոր սեպուիլ իբրև պատերազմական մեծ իրողութեանց միջոց մը: Գերմանական բանակները թագաւոր սպարապետին միական հրամանատարութեան ներքև՝ միասողական պատերազմը կը սկսին, և վայսէմ պուրկի, վէօրթի, Սըլքըրէնի, Գուռսէլի, Վիոնվիլի, Կուսվըլդի, Պոմոնի և Սէտանի կռիւներով, կամաց կամաց խորտակեցան Պաղէն և Մաք Մաոն մարաշխտներուն յանձնուած կայսերական երկու գլխաւոր բանակները, մէկը Մէցին մէջ փակուեցաւ՝ կերպով մը անգործութեան մատնուելով, թէպէտ և շատ անգամ դուրս յարձակելու փորձ փորձեց, և միւսը Սէտանի առջև պատերազմի գերի եղաւ:

Պատերազմին երրորդ ժամանակը կը բովանդակէ Ազգային պաշտպանութեան կառավարութիւնն հաստատուելէն ետքը՝ հասարակապետական Գաղղիոյ ըրած ձիգը: Մէջ բերդաքաղաքին անկումը և Բարիզու անձնատրութիւնը երկու էական տարբեր մաս կը բաժնեն այս ժամանակս. վասն զի Մէցի բանակը արձակ դաշտի վրայ ճակատ առ ճակատ պատերազմ չունենալով, և Գաղղիան ալ առ ժամս ուրիշ բանակէ զուրկ ըլլալով, հետեաբար նշանաւոր եղաւ այս ժամանակս շատ մը ամուր բերդաքաղաքաց պաշարմամբն ու առմամբը, և Բարիզի վրայ յարձակմամբն ու այն ամուր մայրաքաղաքին պաշարմամբը: Սղրազպուրկ, Մէջ, Բարիզ և ուրիշ ամուր քաղաքաց պաշարումը

պատճառ տուին գերմանական բանակին այլ և այլ մասանցը համբերութեամբ և յարատեւութեամբ տանելու պաշարման և բերդի պատերազմին ծանր նեղութիւնները, և մինչև անկումն Մէցի՝ տեղի ունեցան Նուազըվիլի, Բէլզրի, Մէուսի-լը-Հօի, Սէն Ռէմիի և Վուաբրիի մօտ մըլուած դուրս յարձակողական պատերազմները: Այս բերդութից անկումէն ետև Գերմանացոց գլխաւոր գործը Բարիզի պաշարումն եղաւ: Գաղղիացոց խորհուրդն էր Հարաւային, Հիւսիսային և Արևմտեան նոր ձեանալի բանակներով մայրաքաղաքը ազատել, իրենց օգնական ունենալով Բարիզի պաշարուած զօրքն ալ, որ պաշարման դիմը կտրելու փորձ պիտի փորձէր: Այս բանիս առջեւ առնելու համար Գերմանիոյ առաջին բանակը Մանդայֆէլ զօրապետին հրամանատարութեամբն իր ճամբան դէպ 'ի հիւսիս ուղղեց, երկրորդ բանակն ալ մարաշխտ փրեզերիկոս Կարոլոս իշխանին առաջնորդութեամբը՝ դէպ 'ի Լուառ գնաց, բայց աւելի արևմտեան դին. մինչդեռ երրորդ բանակը և Մէզի բանակը Բարիզի պաշարման դիմը կ'ամբողջացնէին: Այս միջոցս Բարիզէն դուրս յարձակողական այլ և այլ պատերազմներ տեղի ունեցան. ինչպէս նաև Տոէօի, Բագի և Ամիէնի մօտ յաղթական կռիւները, Պօն-լա-Ռօլանտի պատերազմը, Լուանի, Առզընէի և Օռլէանի քով եղած կռիւները, Պօժանսի մօտ և Մաուշընուառ անտառին պատերազմները, Վանտոմի, Տուուէի և Նիւիլի քով եղածները, և Լը Մանսի ու Սէն Քանդէնի պատերազմները:

Մայրաքաղաքն ազատելու համար սահմանուած ամեն բանակներն մըլուելէն ետև, կարելի եղաւ դեկտեմբերի 27ին Բարիզի բերդերը և յունուարի 5ին ալ նոյն իսկ քաղաքը ռմբակոծել: Չորս շաբաթ տևեց այս ռմբակոծութիւնը, որ և ոչ յունուարի 19ին եղած ընդհանուր յարձակմամբն ընդհատեցաւ, և յունուարի 28ին Բարիզի բերդերն անձնատուր եղան:

Այսպէս գրեթէ եօթը ամսուան պատերազմի միջոց գերմանական բանակին հրամանատարը թշնամոյն երկու բանակները գերի բերաւ իր հայրենի երկիրը, երրորդ մ'ալ փակեց, առ այժմ պատերազմի գերի Բարիզի մէջ զինաթափ և առանց պաշարոյ պատերազմի, և չորրորդ մ'ալ չէզոք երկիր քաջուելու ստիպեց:

Բայ 'ի այս մեծամեծ յաջողութիւններէն, պաշարող բանակը՝ ամուր և զօրաւոր մայրաքաղաք մը իր երկու միլիոն բնակչովը և գրեթէ կէս միլիոն բանակովը զինաթափութեան ստիպելով, ամեն ժամանակի պատերազմաց ամենէն մեծ գործը վճարեց: Ոչ երբեք այսպիսի քիչ միջոցի մէջ այնչափ և այնպիսի մեծամեծ և յաղթական պատերազմներ մղուած են, ոչ երբեք յաջող կերպով 'ի գլուխ տարուած են այնչափ պաշարումներ, ոչ երբեք առնուած են այնչափ բերդեր և ամուր քաղաքներ, և ոչ երբեք չորս մեծամեծ բանակներ անկարող եղած են պատերազմելու:

Պատերազմի պատմութիւնը եօթը ամսուան կռուով մը՝ նման օրինակներ չընծայեր:

ՓՐԵԴԵՐԻԿՈՍ ԿԱՐՈԼՈՍ

ԻՇԽԱՆ ԲՐՈՒՍԻՈՅ

Փրեդերիկոս Կարոլոս Գաղղիա արշաւող Գերմանիա բանակին կենդրոնական զօրութեան գլուխն՝ այն անձն է, որ իւր ահաւոր զօրութեամբը օգոստոս ամսոյն 16 ու 18 թուականաց արիւնահեղ պատերազմներովն արգիլեց Մէյ և Շալոն եղող Պազէնի և Մաք-Մաոնի բանակաց իրարու հետ միացումը:

Բրուսիոյ թագաւորին եղբօրը Կարոլոս իշխանին անդրանիկ որդին է Փրեդերիկոս Կարոլոս, որ ծնաւ յամին 1828 մարտի 20: Տղայութենէ սկսեալ ինքը զինքը զինուորական ծառայութեան տուած էր, որ և մեծ յաջողակութիւն

ցուցնելով հեծեալզօրուն զօրավար անունեցաւ: Ինքն եղաւ որ Բրուսիոյ զինուորական զօրութեան մէջ էական փոփոխութիւններ մտուց, և այս փոփոխութեանց կ'ընծայուին մեծաւ մասամբ Բրուսիոյ զինուորութեան այն զարմանալի արագաշարժութիւնը և գործունէութիւնը որ տեսնուեցաւ 'ի Պոհեմիա 1866ի պատերազմով. այնպիսի արագաշարժութիւն և գործունէութիւն մը, որ ոչնչացուց Աւստրիոյ Պէնէտէք զօրավարին մտածութիւնները:

Այն պատերազմին մէջ, Փրեդերիկոս-Կարոլոս Բրուսիոյ առաջին բանակին գլխաւոր զրուած ու Պոհեմիոյ մէջ գործելու սահմանուած էր, ուր մտաւ Սաքսոնիայէն անցնելով: Իւր ռազմագիտական և ճակատայարդար հմտութեամբը յաջողեցաւ իւր բանակը Բրուսիոյ թագաթառանգ իշխանին բանակին հետ միացունել ու Աւստրիացիքը ձգել 'ի Սատովա, ուր խորտակեց զիրենք Սատովայի կամ-Բէօնիկրացի համբաւաւոր պատերազմով:

Չենք խօսիր Տանիմարքայի պատերազմին վրայ, յորում երկու զօրաւոր տէրութիւններ Աւստրիա և Բրուսիա, միացեր էին իրենց ահաւոր ուժովը սակաւաթիւ բայց զիւյազուն ժողովրդեան մը դէմ: Աս պատերազմին մէջ ալ ունեցաւ Փրեդերիկոս Կարոլոս հրամանատարութիւն մը, և թէպէտ յաղթեց, բայց փառքը յաղթելոց եղաւ և ոչ յաղթողաց:

Կ'ըսուի թէ շատ սիրելի է Փրեդերիկոս Կարոլոս բանակին, զինուորաց հանգստութեանը մեծապէս փոյթ տանելուն և ամենուն հետ քաղցրութեամբ վարուելուն համար:

Փրեդերիկոս Կարոլոս միայն զօրական չէ, այլ և ուսեալ մարդ. ունի ոչ միայն փորձառութիւն և արուեստ, այլ և զինուորական զիտութիւն: